

## SZELESTEI N. LÁSZLÓ

## FALUDI FERENC VERSEI EGY 1800 KÖRÜLI ÉNEKESKÖNYVBEN

Az Országos Széchényi Könyvtár 1993-ban egy nyolcadrét alakú, 1800 körül összeírt énekeskönyvet vásárolt (Oct. Hung. 1986.). Az első kéz 142 lapra másolt verseket a kötetbe. (A 91–99. lapszámok hiányoznak, a szöveg azonban folyamatos!). Később, 1827–1831 között újabb versekkel gyarapodott a kötet (pp. 143–169). A második kéz egyetlen latin búcsúverset jegyzett fel.<sup>1</sup> A harmadik kéz Pater Vitus ferences szerzetese. Saját szerzeményei mellett Kölchey Ferenc, Berzsenyi Dániel és megnevezetlen szerzők költeményeit másolta be folyamatosan a kötetbe. A *Három fő akadály a emberi tökéletességnek* című verset Fosztó Ferenc felszólítására fejezte be. Vitus atya 1827-ben még Szegeden tartózkodott, december végén indult Marosvásárhelyre. A gerincén erősen rongált kötetben tulajdonbejegyzés nincsen.

Az énekeskönyv első részében található magyar és latin nyelvű versek közül hét Faludi Ferenc szerzeménye. Alább e versek szövegével részletesen foglalkozunk, néhány szót azonban előbb előfordulásuk környezetéről szólunk.

35 magyar és 34 latin nyelvű versszöveg áll az első részben. 16 magyar nyelvű incipit nem fordul elő Stoll Béla énekeskönyvekről összeállított bibliográfiájában.<sup>2</sup> Két versben az egeri ifjúság köszönti az Egerből 1761-ben esztergomi érsekké kinevezett Barkóczy Ferencet.<sup>3</sup> Egy latin nyelvű vers szerzője Révai József báró.<sup>4</sup> Lengyel nyelvű, szlovák írásképű költemény is akad a kötetben.<sup>5</sup> Több vers szerepel a 18. század végén Vácott kiadott *Énekes könyv I–II.* kötetében (*Kánaan Menyegzőről*,<sup>6</sup> *A Rágalmazókról*,<sup>7</sup> *Vázt tájjékaról került mulatságos Dall*<sup>8</sup>) és a *Sziveket újító bokréta* című gyűjteményben<sup>9</sup> (*De vicissitudine rerum humanarum*,<sup>10</sup> *Juhász ének*<sup>11</sup>). Egyik vers a magyar koronáról szól.<sup>12</sup> Olvashatunk benne egyházi

<sup>1</sup> *Studiosus exactis scholis omnibus miseram suam deplorat sortem*, p. 143.

<sup>2</sup> STOLL Béla, *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565–1840)*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1963.

<sup>3</sup> *Gróf Barkóczy Ferenc Egri Püspöknek*. Inc. Egri Ifiússág! – Nemes Sokasság ... p. 115.; *Más ugyan Annak*. Inc. Már egyéb nints hátra, kegyes Hertzeg! ... p. 116.

<sup>4</sup> *Responsum in persona p. Peregrini* ... Authore Barone Jos(epho) RÉVAI (1764). A költemény válasz az *Affectus ad S. Peregrinum ... ab Anonymo* című versre. p. 107. és 108.

<sup>5</sup> *De Poloniae Confoederatis*. Inc. O Koruno polszka czo se sztembom dzseje? ... p. 88.

<sup>6</sup> Inc. Az igaz Messiás már el jött ... p. 85. A vers másutt is gyakran előfordul. A *Váci énekeskönyvben* rövidebb változat szerepel.

<sup>7</sup> Inc. Van egy hires, tetves rongyos vá, vá, város ... p. 100. Másutt is gyakori. Itt 13 strófás változatban fordul elő.

<sup>8</sup> A pipa-vers incipitje: Ki mit szeret, ha nem szép is, kedves az annak ... p. 142.

<sup>9</sup> *Sziveket újító bokréta*, 1770. Kiad. és bev. VERSÉNYI György. Bp., 1914. (Régi Magyar Könyvtár, 15.)

<sup>10</sup> A magyar változat incipitje: Nem lesz mindenkor így ... p. 41. és 38. Énekeskönyvünkben 14 strófa a vers.

<sup>11</sup> Inc. Ha gyönyörűségesen él valaki, én frissen ... p. 90. Másutt is gyakori.

<sup>12</sup> *A Magyar Koronának öröndetes Éneketskéje, midőn Bétsből Budára hozattatott*, 1790. Inc. Magyar! s Horvát Nemzetségek ... p. 135.

éneket,<sup>13</sup> tréfás- és csúfolódó verset,<sup>14</sup> egy az említetten kívüli pásztor-verset<sup>15</sup> és egy blabla-verset,<sup>16</sup> továbbá egyéb, a 18. század végén szokásos témájú költeményeket.<sup>17</sup>

Barkóczy Ferenc személye, Révai József szerzősége, a *Váci énekeskönyv*vel való rokonság és a lengyel nyelvű vers azt valószínűsítik, hogy a kötetet Észak-Magyarországon másolta össze valaki. Az íráskép, valamint a néhány vers keletkezéséről tudható időpont (például a magyar koronáról, Belgrád törököknek való visszaadásáról szóló versek)<sup>18</sup> alapján a kötet első részének egybemásolását 1800 körülre datálhatjuk.

Énekeskönyvünk Barkóczy Ferencről írott versei<sup>19</sup> terelték a figyelmünket olyan Faludival kortárs személy felé, aki összekötő kapocs lehet a költő személye és Eger között. Szaitz Leó (+1792) szervita szerzetes kéziratos hagyatékában szerepel egy tétel, amely Faludi autográf verseit tartalmazza. „54. Faludi Francisci nonnulla autographa Carmina inedita.”<sup>20</sup> Szaitz Leó kéziratai az egri szervita rendház könyvtárába kerültek. A rend működésének 1950-ben való magyarországi betiltása a könyvtár szétszóródását eredményezte, a kötetre sajnos nem sikerült ráakadnunk. Azt sem tudjuk bizonyosan, hogy magyar vagy latin nyelvű kéziratról van-e szó.

### A kötetben előforduló Faludi-versek

(Négyesy alapszövegéhez a nemcsak írásképi különbséget tükröző változatokat közöljük.)

pp. 51–52. *Nádasdy vitéz Éneke*. Inc. Rettentő Marsnak fajzati ti Magyar Seregek!  
Négyesy, pp. 22–23. Cím: Nádasdi)

A vers sorokra tördelten van leírva, a strófák ötsorosra tagoltak. Négyesy kiadásának 1–4. sorai két sorban találhatóak, a 8. (ismétlő sor) hiányzik. Az egyes

<sup>13</sup> Például: *Pia cantio de Christo*. Inc. Hól vagy én szerelmes Jesus Krisztusom ... p. 105.

<sup>14</sup> *Részezes Aszszony Éneke*. Inc. El megyek én a szomszédba tanácsot kérdeni ... p. 50.; *Részezes Aszszonyokról*. Inc. Nékem egy szép gondolatom most jutott elmémben ... p. 73.; *Hungarico Latina de Mulieribus malis*. Inc. A jeles Aszszony nép / Quo mundus nil ferit turpius ... p. 118.

<sup>15</sup> *Cantio gregis pastorum*. Inc. Sokszor immár éjjel-is semit sem aluttam ... p. 48.

<sup>16</sup> Inc. Lila moja Lila rosztomila ... p. 47.

<sup>17</sup> Az első kéz által leírt még fel nem sorolt magyar nyelvű versek (FALUDI Ferenc szerzeményei kivételével):

*Világ Hívsága*. Inc. Oh Világ erős kints – Erősség abban nints ... p. 52.

*Mostani Módiról*. Inc. Világ haszontalanság, nints benne állandóság ... p. 69. (12 strófa)

*Magyar Városok le írása*. Inc. Fényen tartod az orrodát kevély Pozsony Vára ... p. 77. (20 strófa)

*Furtisa Történetek*. Inc. Már bé lógtam, futottam az egész világot ... p. 71.

*Reménységéről*. Inc. Reménység az embert gyakorta táplálja ... p. 74;

*Fris kedvű Emberről*. Inc. Nem vagyok én paraszt ember, reám úgy nézzetek ... p. 75.

*Szabad élet*. Inc. Kőles kása rotyogása – füles bagoly uhogása ... p. 83.

*Hála-adó Köszönet*. Inc. Rebego nyelvünket ha meg nem veted ... p. 84.

*Affectus Poenitentis*. Latinul is. Inc. Elég nem egyszer – sőt sok ezerszer ... p. 113.

*Tréfás Mese*. Inc. Egy nagy tsuda vagyon az egész világon ... p. 122.

*P. Márton Benedictin(us) Siralma*. Inc. Oh én szegény p. Márton, Magyar királyné rabja ... p. 124.

*A gonosz szerelemnek Keserves Példa*. Inc. Fájdalmas szívnek gyötrelme ... p. 126.

*Adversa sustinere Hungarice*. Inc. Rab szíjjak közt gyótródnak, kik nem hiven szeretnek .. p. 134.

(Latin változata: p. 26.: *Inciatio ad Poenitentiam*.)

*Világi Mulandóságáról*. Inc. Oh ki még élsz, törtől nem félsz! ... p. 137.

<sup>18</sup> Belgrád elvesztéséről: *De Belgrado amisso* (p. 21.), *Lessus Fortalitii Belgrad* (p. 24).

<sup>19</sup> Lásd a 3. sz. jegyzetet.

<sup>20</sup> OSZK Kézirattár, Quart. Lat. 62/3. f. 218. (Miller Jakob Ferdinánd másolatgyűjteménye, 1801.)

versszakok írásképe: 2 sor balra zárva egymás alatt, 2 sor kissé beljebb, szintén egymás alatt, a záró sor pedig középre írva kezdődik.

Nádasdy vitéz éneke – 2 magyar – 5 Meg vertük Burkus – 6 Életünknek leső ölyveit – 9 Burkus – 10 Őltük – 11 Fel-szedtük – 13 Apróra vágtuk testeket – 14 Pokolra űztük – 15 Jól vitézkedtetek! – 17 Meg-vettük Schvajnitz – 18 menydörgő ágyúit – 20 villám pattantyúit – 21 emberit – 22 mindenit – 23 ditsérjétek – 26 hála-adó – 27 Szóllyon Puskánk – 28 szagasson – 35 eleibe Bajnokim – 38 Vágujuk ... testeket – 40 (Itt kivételesen ismétlődik az utolsó sor, mely másodszer így szól:) Megyek siessetek.

pp. 55–58. *Tündér Kert*. Inc. Mély álmomból fel serkentem ...

(Négyesy, pp. 28–32.)

A versszakok sorrendje eltér Négyesy főszövegétől. A sorrend (Négyesy strófaszámozását megtartva): 1–9, 15, 11–12, 17–18, 13–14, 10, 20–24. (A 16. strófa kéziratunkból hiányzik.) A strófák írásképe is változó: váltakozva két hosszú, aztán négy rövid sorban vannak elhelyezve. Az első két sor balra zárva áll egymás alatt, a 3. és 5. sor kissé beljebb, egymás alatt, a 4. és 6. sor még beljebb, szintén egymás alatt áll.

1 álmomból – 2 Az – 3 virágos – 4 Az harmattúl – 5 bontogatta – 7 oszlatta – 18 Ripats [!] – 19 Majoránna – 20 Bárány virág – 21 kaptak – 22 Jól forgatták társokat – 23 attak – 24 kimélték talpokat – 27 Sebben – 29 van – 30 Fejét – 35 Merevenyen – 58 Kiséri – 43 arról – 45 Utánna ... Puszpáng – 47 Puszpán után a – 48 Jól viseli – 61–64 [hiányzik] – 65 Tsipke bokor – 66 kél – 67 járnak – 68 másiktól fél – 72 meg gyógyityta – 49 kőkörtvény – 37 tsak most – 39 Fürtös Miszál most – 40 tsinogattya – 77 A lopó tók tsingolódik – 78 hason – 79 ugorka mosolyodik – 80 Mert valóban tsúfos pár. – 83 Minden kinek – 84 berekre fűtvet – 85 póznájokkal – 86 's tova – 89 hadták – 90 redves

pp. 58–63. *Erdei Multság*. Inc. Magas Hegyek, Szelid erdők ...

(Négyesy, pp. 39–43. Cím: Erdő)

Az 1–4. versszakok strófaszámmal ellátottak, nyolc-nyolc sorba írva. A strófák páratlan sorai a bal margónál, a párosak kissé beljebb kezdődnek, egymás alatt. Az 5. versszaktól kezdve nincs strófaszámozás, s más a strófák megjelenítési képe. (Az első négy sor két sorba van írva a bal margóhoz egymás alá, az írásképe megegyezik a *Tündérkert*-nél ismertetett formával. Kétiratunk utolsó három versszaka ismét nyolcsorosra tördelten íródott.

Erdei Multság – 1 Magas – 2 zöldellő – 9 az .. alig – 11 fel élleszti – 12 mezeit – 13 az – 15 Tsendes – 16 'S el-készitse – 19 a – 20 kiki – 21 puha – 22 Fel veti, és ... kell – 28 népnek – 29 madarkák – 30 ágokat – 32 álmokat – 33 nyútódzik – 34 turháját – 35 testen – 37 a Musáknak – 38 reggelt – 39 Hízelkedvén – 42 ereszti – 44 vezetí – 46 károkat – 47 örömöket – 48 tánczokat – 50 meg inditván – 51 Égen – 52 erdőktől

52. sor után:

Másra bizza Nap járását  
Másra bizza lovait,  
Itt keresi multságát,  
'S itt forgattya nyilait.

55 tsidát tart – 56 puskázza az – 57 úgett – 59 az ... az

60. sor után:

Meg elégli a mulatást, Maga Febus jelt adott;  
Kiki keres árnyék szállást a leveles fák alatt:

61 Ki-pihenvén – 62 az erdő – 64 Mulatságra elő-lép – 65 játékos – 69 Látszattak-é  
Frigy – 70 Pásztorokkal – 71 Utánna sok genge [!] – 74 forgattyák magokat – 75  
Majd – 76 [S elmarad] rakják tántzokat – 77 Napaeák – 79 Ha kit köztök – 82  
tzimbáltatták – 84 ki fizetvén – 87 A szarvokkal – 92 ér  
92 után:

Nem panaszos itt a lakás,  
Senki meg nem itél itt,  
Távul van a vásott szokás,  
Senki meg nem szomorít.

Isten hozzád márvány hajlék, vontt ezüstös Kárpitok,  
Kiket borít arany tajték, tündérségtek nem titok,  
Bársony ágyak, himes székek,  
Roppant Tornnyok, tzifra nép:  
Gyöngyök, Tűkrök, irott Képek,  
Isten hozzád százszor szép.

Tapasztalom, hogy a Tornnyok, kiknek hagyom oldalát,  
Hegyhez képest alatszonyok, itt a szemem tovább lát:  
Amarillis a bársonynak  
Itt nyer gyapjat nem de nem?  
Városokban a kit fonnak,  
Arany, ezüst itt terem.

A márványt-is itten fejtik,  
Smaragd, Rubint, drága kőt;  
Noha masut fénylettetik,  
Hegyek tárházában nyótt:  
Az asztalok tsemegéjét,  
A bő erdők nevelik,  
A paloták nagy tetejét  
Erdei fák emelik.

Viszáltt hajak, majmos orczák,  
Kikben tsak a festék szép!  
Noha többet mosogattyák,  
De tsak szebb erdei nép:

93 város – 95 órákért – 96 vámot

pp. 63–65. *Minden féle Erköltsről*. Inc. Fillis nyugszik, mély álomban ...

(Négyesy, pp. 48–50. Cím: Phyllis)

A 3, 5, 7, 11, 13 strófák első két sora egy sorba írva, köztük gondolatjellel.  
Négyesy két-két strófáját vezeti be egybefogva ez a hosszú sor. (A Négyesy

számozása szerinti 1–2. és 9–10. stófák nyolc sorba vannak írva. Első esetben a verskezdet miatt, másodikban azért, mert az első két sor után új lapra kellett áttérnie a másolónak. Külső megjelenés: a hosszú sor a bal margónál, a 2., 4. és 6. sorok kissé beljebb egymás alatt, a 3., 5. és 7. pedig még beljebb, szintén egymás alatt helyezkedik el. A 15. strófa (hogy a vers a lap alján befejeződhessen) két hosszú sorban helyezkedik el.

Minden féle Erköltsről – 3 jön – 5 veti Kobzat ivét – 9 Serkent ... veszi – 11 Sir, rij, ... teszi – 13 Fől-talállya – 16 Ugy mond Fillis: Te Tatár! – 17 Tolvaj Amor, ha el-vitted – 19 lator – 24 Ugymond: Fillis ne búsúly – 26 helyet – 28 tiéd lesz [!] – 32 helyet – 34 E – 35 álhatatos – 36 De ez mindenekhez – 37 Ez pediglen válogató – 38 e [a második ez helyett] – 41 mosolygó – 43 és [a második ez helyett] – 46 néki [a nélkül] – 48 köll – 49 kendőzzik fűrtős instal – 55 A mint látom – 58 titkos, hamis és nem hiv – 60 kétséget nevelő sziv – 61 már – 62 Ez ... emeld-fel! – 63 Tarts ... mert nints módom – 64 Meg tartani békével. Vége.

pp. 66–69. *Reggeli Hajnal*. Inc. A szép hajnal mikor hasad, – mindenek meg-újulnak... (Négyesy, pp. 34–38. Cím: A hajnal)

Az 1, 3, 5, 9, 11, 15, 17. strófák első két sora egy sorba írva, köztük gondolatjellel, azaz itt is hétsorosak a strófák. Az első sor a bal margónál, a 2., 4. és 6. sorok kissé beljebb, egymás alatt, a 3., 5. és 7. sorok pedig még beljebb, szintén egymás alatt helyezkednek el. A Négyesy szerinti 7., 13. és 19. strófák első két sora – a lap aljára 2–2 sornak lévén csak hely – két sorba írva találhatóak. (Vö. az előző vers 9. strófájával.)

Reggeli Hajnal –1 mikor – 4 madarkák – 6 szárnyokat – 7 Énekléshez – 8 torkokat – 9 Harmat gyöngyét – 11 [S elmarad] – 15 Rozmarinok – 19 földozgatytyák – 21 Várnak prédát – 22 Fullangokat – 23 légy az – 27 – Gunyhójokban – 28 sipokat – 33 veszett – 36 Nyögésétől – 38 Erdőt, berket – 39 Miglen ... meg-talállya – 40 ágra addig nem – 41 pásztor, ... az – 42 hinti drága – 43 álmot – 44 tetejét – 46 Az ... hegyeket – 47 Az mezőket – 50 vetésekből – 52 forrás vizekről – 54 körmeit – 57 kátsák – 58 patakokban – 59 hasva – 60 partokban – 62 meg-telnek – 63 Tisztartókhoz – 64 bé-mehetnek – 66 az – 67 lakatosok – 68 Homlokok .. méhelyben – 69 Emelkednek – 71 Tanítójak – 73 immár ... [a második a elmarad] Tengerről – 75 Az ... hegyekről

pp. 81–83. *Királyi Multság*. Inc. Királyi multság erdőkben sétálni ...

(Négyesy, pp. 20–21. Cím: Tavasz)

A strófák 5–6. sorai egy sorba írva vannak írva, köztük gondolatjellel. Az így ötsorosá vált strófák külső megjelenése: az első sorok kissé beljebb írva találhatóak.

Királyi Multság – 2 járulni – 3 Fülemlülék – 4 Gyenge – 5 Órömet – 6 szerént – 7 óltsó ... bokrokból – 8 madarkák – 9 's völgyet – 12 úlni[!] – 13 setét – 14 étkekből – 15 tsemerleni – 16 Közben – 18 ditsérni – 22 dolgoz – 23 Kártyákat forgatni – 25. sor után (26–30. sorok helyett):

Éneklő madarkák verseit halgatni,  
A kiss hőtsnek futkozását,  
Tarka harkály korogását,  
Mókus makogását, – szajkó tsatsogását.

32 Játékos Rigónak fűtyülését – 33 Gerliczének búsulását – 34 Társa ... bánkódását – 37 Onnét estve felé kiss hegyre fel-menni – 38 Ott ... szekere nézni – 42 furolyáját – 43 trombitákkal ... forgattatni – 45 Úgyé – 46 tanúltad

pp. 103–105. Az új Politziáról. Inc. Az ujdon új Politziát ha kívánod h – h – h ...  
(Négyesy, pp. 176–178. Cím: Az ujdon új politzia)

A strófák négyesorosak. A sorok végén az első strófában kúrva: h-h-h / h=h=h / Traltaritom traltara / h=h=h. A további strófákban az 1., 2. és 4. sorok végén 3–3 gondolatjel, a 3. sorok végén hullámos vonalkák találhatóak.

Az új Politziáról – 3 És – 5 köll – 8 talántán – 15 Készakartva – 19 Magos – 20 inkább – 25 Az Ortzadot – 29 Noha ... így – 34 hogy ha – 35 levél, se – 37 Föhlön – 39 az embereknek – 40 hidd ... tsak nem – 41 Soknak ... a – 42 belől – 44 felől – 47 szivében – 48 ha nem – 49 Keveset-is köll szollani – 51 [S elmarad] – 52 magadban – 56 ujjaid – 58 parányi – 60 tsak száz – 61 Erkölts mostan – 63 köll meg – 65 fent héjázna – 68 mintha már ök – 69 Tsak tudnák jól – 74 nyugtok – 79–80 Jaj annak, a ki magával illyent hordoz ...

\*

Faludi Ferenc (†1779) költeményeivel irodalomtörténet-írásunk folytonosan foglalkozik. Révai Miklós (1786 és 1787), Batsányi János (1824), Toldy Ferenc (1853 és 1854), Négyesy László (1900, kritikai kiadás), Ferenczi Zoltán (1902), Vargha Balázs (1985) kiadásai révén rendelkezésünkre áll a jelentőségében nagy, mennyiségében azonban mindössze egy vékonyka kötetnyit kitevő költemények szövege. 1979-ben magyarul és németül párhuzamosan jelentek meg versei.<sup>21</sup> Nemrég a legfontosabb meglévő verskézirat hasonmása is napvilágot látott Szombathelyen.<sup>22</sup>

Négyesy László kiadásában a két ma is meglévő autográf verseskötet (Országos Széchényi Könyvtár, Oct. Hung. 357. és Szombathely, Egyházmegyei Könyvtár) mellé az általa számbavett kéziratok másolatok és nyomtatott kiadások alapján két ismeretlen és egy lappangó autográf kéziratot következtetett ki, s az öt, Faludi által sajátkezűleg leírt kötetet keletkezésük sorrendjébe állította. A legkorábbi (OSZK) és a legkésőbbi (Szombathely) változat a két ma is tanulmányozható kézirat. Az autográf kéziratok, másolatok és korai kiadványok egymáshoz való viszonyát Négyesy kritikai kiadásához készített jegyzeteiben vázolta.<sup>23</sup> Kiadásának alapszövegéül a ma meglévő szombathelyi kéziratot választotta. Lassan száz éve annak, hogy Négyesy személyében a versek szöveghagyományozódásával szisztematikusan foglalkozott kutató. Most az érdekes variánsokat tartalmazó kézirat Faludi-verseit összevetjük a Négyesy által a jegyzetekben közölt egyéb változatokkal és Négyesy néhány jegyzetével is.

<sup>21</sup> FALUDI, Franz, *Gedichte*. Ungarisch–deutsch. Eisenstadt, 1979. (Burgenländische Bibliothek)

<sup>22</sup> Forgandó szerentse. FALUDI Ferenc (1704–1779) kéziratok versesfüzete. Szombathely, Egyházmegyei Könyvtár, 1992.

<sup>23</sup> Faludi Ferenc versei. Összeszedte és a jegyzeteket írta NÉGYESY László. Bp., Franklin Társulat, 1900. 95–122.

1. A Négyesy László kritikai kiadásában felhasznált kéziratos szövegek (autográfok és másolatok)<sup>24</sup> és korai nyomtatott kiadások<sup>25</sup> egyike sem egyezik teljesen énekeskönyvünk szövegváltozataival.

2. Az egyes versek énekeskönyvünkben található változatairól az alábbi egyezések és különbségek mondhatók el:

#### Nádasdi

Az utolsó strófasorokat a Vm és a kiadások sem ismétlik. A 14. sorban a *Pokolra* helyett a *Patvarba* szó áll az Sz kivételével (ott: *És kikergettük*). Sokat vitatott a 38. sor: az ismert autográfokban a *Rágyuk* szó szerepel, a kiadásokban és a Vm-ben, továbbá énekeskönyvünkben: *Vágyuk*. A vers másik kemény kifejezése a 13. sorban olvasható: *Gázoltuk büdös véreket*, amely azonos az eddigi kéziratokban és kiadásokban. Énekeskönyvünk egyedül hoz talán halványabb, mindenesetre eltérő változatot: *Apróra vágtuk testeket*.

#### Tündérkert

A 12. strófa a régibb szövegekben (M, Km, Jankm) a 9–10. strófa közé ékelődik be. Énekeskönyvünk strófarendje egyedülálló. Az énekeskönyvünkben hiányzó 16. strófa (61–64. sorok) két, egymástól eltérő szöveggel fordul elő. A 12. strófában énekeskönyvünk és a régibb szövegek (M, Km, Jankm) azonos szövegvariánsokat tartalmaznak. Szintén e kéziratokkal mutatható ki rokonság a 20. strófában (77–80. sorok). Az Akm egyes számú alakját Négyesy tollhibának vélte (*czingolodik*). Énekeskönyvünk szövege végig egyes számú és jelentősen eltérő ebben a strófában. Az M, Km, és Jankm 80. sora (*Mert valóban csúfos pár*) az egyes számú változathoz örvényezett meg. A 65. sor *Tüskebokor* kifejezését az Sz és R<sub>2</sub> mellett csak énekeskönyvünk használja (másutt: *Csipkebokor*).

#### Erdő

A versnek eddig is különféle hosszúságú, Faluditól származó változatait ismertük. Énekeskönyvünk ebben a versben is érdekes egyezésket mutat Révai kiadásainak szövegváltozataival. Példák a rövidebb, közös eltérésekből: 1. sor: *magas*; 34. sor: *turháját*; 38. sor: *reggelt*; 64. sor: *Mulatságra elő-lép* (másutt: *Új játékra öszve lép*); 76. sor: *Rakják* (másutt: *ropják*, Km-ben: *topják*)... A régebbi szövegval-

#### <sup>24</sup> Autográfok:

M = OSZK-példány, 1773–1774. Jelzete: Oct. Hung. 357.

Sz = Szombathelyi példány, 1777–1779. Egyházmegyei Könyvtár, jelzet nélkül.

Másolatok az M példányról:

Km = Kaprinai István másolata. Budapesti Egyetemi Könyvtár. Jelzete: H 32.

Jankm = Jankovich Miklós másolata. OSZK, Oct. Hung. 47.

Másolat ismeretlen, 1775 utáni autográfól:

Vm = Verseghy Ferenc másolata, 1806. OSZK, Oct. Hung. 48.

Másolat ismeretlen, 1777. évi, vagy utáni autográfól:

Akm = Akadémiai (Batthyány-féle) másolat, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára  
Jelzete: M. Irod. 4r. 61..

#### <sup>25</sup> Kiadások:

R<sub>1</sub> = Révai Miklós első kiadása, 1786. Négyesy megállapítása szerint a lappangó, 1775 utáni autográfól.

R<sub>2</sub> = Révai Miklós második kiadása, 1787. Négyesy megállapítása szerint egy fentebb fel nem sorolt szombathelyi, lappangó autográf (1777–1779) felhasználásával készült.

tozatokkal (M, Km, Jankm) azonos a 37. sor: *a Musáknak* (másutt: *Napaeáknak*). Az R<sub>2</sub>-ben énekeskönyvünkkel azonos egyéb variánsok: 55. sor: *tsidát tart* (másutt: *fegyvert, puzdrát tart, puzdra van*); 56. sor: *Puskázza* (másutt: *nyilazza*); 61. sor: *Ki-pihenvén* (másutt: *Meg pihenvén*).

Az 52. sor utáni strófa a régebb változatú kéziratokban (M, Akm, Km, Jankm) és az R<sub>2</sub>-ben van meg. Révai lap alján közölte ezt és az alább szóba kerülő többleteket is. Az R<sub>1</sub>-ben e többletek hiányoznak. Révai a lapalji közlés indokául ma már fel nem talált kézirat(ok?)ra hivatkozik. A 92. sor utáni strófák csak énekeskönyvünkben és az R<sub>2</sub>-ben található meg. Azonos terjedelműek, de valószínűleg nem egymásról készültek, az alábbi szövegváltozatok legalábbis kérdésessé teszik ezt (a sorszámok a fentebb közölt betoldásra utalnak, a számozást 1-től kezdve):

	Énekeskönyvünk	R <sub>2</sub>
2	étet	itél
6	tündérségtek	tündérkedtek
11	hágom	hagyom
12	Ehhez ... többet	Hegyhez ... tovább
14	nyír	nyer
18	kő	kőt
19	fényeskedik	fénylettetik
20	nő	nyótt
25	arczák	orczák
28	szebb az erdei	szebb erdei

#### Phyllis

Énekeskönyvünk szövegváltozatai közül néhány a régebbi változattal (M, Km) egyezik. Például: 17. sor: *Tolvaj* (másutt: *Lator*); 19. sor: *Lator* (másutt: *tolvaj*, de Sz: *dévai*). Szintén a régebbi változatokkal (M, Akm, Km és R) mutat egyezést a 62. sor: *Ez* (az Sz-ben *A*), a sor végének *emeld fel!* formája azonban énekeskönyvünkön kívül csak az Akm-ben fordul elő (másutt: *emeld el*). Feltűnő, hogy énekeskönyvünk változatainak többsége a Négyesy által használt szövegekben nem fordul elő.

#### A hajnal

A vers nincs meg Faludi kézírásában. A nyomtatott kiadásokból és a Vm-ből ismert. Énekeskönyvünk inkább Révai szövegével mutat szorosabb egyezést (21. sor: *Várnak prédát*; 38. sor: *berket*; 47. sor: *mezőket*; 50. sor: *vetésekből*).

#### Tavaszi

A vers 4. és 8. strófáját Faludi – Négyesy szerint – elhagyta a késői kézírásaiból. Először a 8.-at (43–48. sorok, sem az M-ben, sem az Sz-ben nincsen meg), aztán a 4.-et (19–24. sorok, az M-ben megvannak, az Sz-ből hiányoznak). Az utóbbit ugyancsak tartalmazza az Akm, Km és Jankm. A 8. versszak csak az R<sub>2</sub>-ből volt ismert. Révai e versnél is lap alatt hozza a két strófát. A negyedik strófa *Kártyákat forgatni* formáját (23. sor) az Akm és Révai kiadása tartalmazza, az M, Km és Jankm e sora: *Nagy labdát ugratni*. Itt is megfigyelhető, hogy az énekeskönyv variánsai eltérnek az R<sub>2</sub>-től, tehát nem készülhetett egyik sem közvetlenül a másíkról. Különösen a 26–30., 34., 37–38. sorok, vagy a csak e két helyen található 8. strófa esetében.

Énekeskönyvünk	R <sub>2</sub>
7 óltsó ... borokból	otsó ... borokbul
9 Hegyet ,s völgyet	Hegyet-völgyet
12 űlni	férni
13 magos	magas
15 tsemerleni	csömörteni
16 Közben	Közbe
4. strófa: 22 dolgoz	dolgán
23 Kártyákat forgatni	Nagy labdát ugratni
26–30 Éneklő madarkák verseit	Ernyős sátoriban mint reggel
halgatni,	mulatni,
A kiss hőtsnek futkozását,	A kakukkal szerencsését
Tarka harkály korogását,	Megpróbálni jövődjét,
Mokus makogását, – szajkó	Hegyek ellen állni,
tsatsogását.	Ekhóval tréfálni.
31 nyögését	nyegését
32 Játékos Rigónak	A játékos rigó,
33 búsulását	busulását
34 Társa után bänkódását	Társak után bujdosását
37 Onnét estve felé kiss hegyre	Erdőkből kimenni mezők
fel-menni	térségére
38 Ott le-nyugvó ... szekerére nézni	A lenyugvó ... nézni szekerére
42 furolyáját	furuglyáját
8. strófa: 43 trombitákkal ... forgattatni	trombitákat ... fuvattatni
46 tanúltad	találtad

### *Az újdön új politzia*

A vers az R<sub>2</sub>-ben van meg, függelékként. A felsorolt szövegvariánsok tehát énekeskönyvünk és az R<sub>2</sub> közti különbséget tüntetik fel. Egyúttal bizonyítékai a fentebbi verseknél is levont következtetésünknek: énekeskönyvünk és az R<sub>2</sub> (Révai által idézett, ma lappangó szombathelyi kézirat) azonos terjedelmű és gyakran a szöveghagyománytól azonos módon eltérő változatai nem nyújtanak bizonyítékot arra, hogy azok közvetlenül kapcsolatba hozhatók egymással.

3. Énekeskönyvünk Faludi Ferenc verseinek korai változataival mutat gyakori egyezéseket. Ezért külön figyelemre érdemes, hogy ugyanakkor az R<sub>2</sub> mintájául szolgáló, lappangó szombathelyi kézirattal akad benne sok közös, néha csak e két változatban megőrzött szövegrész. Az *Erdő* és a *Tavas* című versek R<sub>2</sub>-ben közölt többletei ebből a Révai által még kézbevett autográfából származnak. Négyesy kiadásában Révai Miklós és Batsányi János költők indoklását helyeselve az *Erdő* esetében a többleteket nem vette fel a főszövegbe, mert Faludi maga hagyta el azokat késői kézírataiban s egyébként is megbontják a költemény egységét.<sup>26</sup> A *Tavas* című vers esetében fordított módon járt el: bár apróbb betűkkel, de a főszövegben közölte a 4. és 8. strófákat, jóllehet Faludi a 8. strófát az M-ből és Sz-ből is, a 4.-et pedig az Sz-ből (melyet Révai legkésőbbinek tart) kihagyta.

<sup>26</sup> NÉGYESY, i. m. 140–144.

Faludi e verseinek változó terjedelmét a fenti módon, az autográfok kikövetkeztetett időrendjével közvetlen összefüggésbe hozni nem indokolt. Hiszen a bizonyítottan korai M-ből is „hiányoznak” a többletek. Eddig az R<sub>2</sub>-ből (néha csak onnan) tudunk róluk. Az R<sub>2</sub> forrása pedig az a ma fel nem lelhető autográf, amely 1777 utáni, s amelyet Révai Faludi legkésőbbi kéziratának tartott, Négyesy pedig az Sz-szel egyidejűnek, vagy valamivel előbb keletkezettnek mondja. Ezeket a szövegtöbbleteket ráadásul nem az R<sub>2</sub> forrásával egyezően tartalmazta énekeskönyvünk.<sup>27</sup>

4. Már Négyesy felhívta a figyelmet arra, hogy Faludi sok másolatot készített verseiről, de azokhoz szerzőként viszonyult: a szöveget (és néha a terjedelmet) egyaránt megváltoztatta. Esetleg az is előfordulhat, hogy egy-egy kötet nem egyszerre készült, így egyes versek korai, másikkal későbbi állapotot tükrözhetnek egyes kötetben belül is. Például az M-ben nemcsak más tollal, hanem a nem azonos időben való leírásra is következtethetünk a külső megjelenésből, írásképből.<sup>28</sup> Négyesy egyéb érvei meggyőzőnek tűnnek a kéziratok időrendisége mellett. Ezek a kötetek rendezettsége és a szövegbeli eltérések „javítás”-jellegére vonatkoznak. Az utóbbiak jelentős része a hangalakok tudatos megváltoztatásai. Énekeskönyvünk Faludi-versei e téren vegyes képet mutatnak: a Négyesy által felállított stemmán<sup>29</sup> nem sorolható be közvetlenül az öt típus egyike alá sem.

<sup>27</sup> Faludi nemcsak egyes versrészleteket, hanem egész verseket is elhagyott másolataiban. Sem az M, sem az Sz nem tartalmazza *A hajnal*, a *Nem mind vigasság*, a *Bucsúzó ének* és *Az újdun új politzia* című verseket. Az R<sub>2</sub>-ben Révai megjegyezte, hogy a *Bucsúzó ének* Faludi bejegyzése szerint 1775-ben keletkezett. (NÉGYESY, i. m. 149–150.)

<sup>28</sup> Például 86–92. Négyesy e lehetőséget az írás egyöntetősége alapján kizárta.

<sup>29</sup> NÉGYESY, i. m. 121.